

*Лисенко Д.М.  
Херсонський державний університет*

### **СЕЛЯНСТВО ПІВДНЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ, СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН**

Російська окупація Півдня України стала подією, яка радикально змінила не лише політичний та військовий ландшафт, а й соціальну структуру південного українського села. Селянство, яке традиційно є фундаментом аграрної економіки регіону, опинилося в ситуації різкого зниження доходів, руйнування соціальних інститутів, втрати соціальних зв'язків, загрози фізичній безпеці та психологічній нестабільності. Війна створює у суспільстві «ефект довготривалого стресу», коли базові структури соціального життя порушуються і потребують переосмислення. Саме у сільській місцевості Півдня України цей ефект проявився найбільш болісно.

Аграрні регіони Півдня постраждали як економічно, так і соціально. Розрив логістичних ланцюгів, руйнування технічних потужностей та зникнення державного управління призвели до того, що фермери й дрібні виробники опинилися без доступу до ринків, ресурсів і підтримки. Агропідприємства Херсонщини та Запоріжжя втратили значний відсоток техніки та інфраструктури, що поставило під питання сам факт можливості продовження господарської діяльності у традиційному форматі [3].

Підриг Каховської ГЕС у червні 2023 року став додатковим ударом по аграрному потенціалу регіону: тисячі гектарів родючих земель були затоплені, зруйновані або перетворені на непридатні для обробітку території. Це особливо позначилося на дрібних фермерських господарствах, які не могли компенсувати втрати за рахунок внутрішніх резервів чи державних програм. Окремою проблемою стала руйнація інфраструктури. На півдні було знищено або пошкоджено десятки шкіл, лікарень, доріг, мостів і систем водопостачання. Це не лише ускладнило повсякденність, але й підвищило ризики для здоров'я та економічного стану селян [2]; [6].

У цих умовах особливо важливими стали нові стратегії виживання, які сформувалися в селянських громадах. Одна з них – повернення до дрібних підсобних господарств. Селяни почали активно вирощувати овочі, утримувати птицю та дрібну худобу, виготовляти продукти тривалого зберігання. Такі моделі господарювання дозволили подолати дефіцит продуктів і компенсувати зниження доходів. Іншою важливою стратегією стала самоорганізація та волонтерство. На деокупованих територіях Півдня люди створювали мережі взаємодопомоги: організовували збирання врожаю для літніх людей, ремонтували житло після обстрілів, забезпечували одне одного продуктами та медикаментами. У багатьох випадках саме громади, а не державні структури, стали ключовими агентами підтримки. Цей феномен демонструє високий рівень горизонтальної солідарності та соціальної стійкості, характерний для українського сільського суспільства. Важливу роль відіграє і трудова міграція. Багато селян були змушені тимчасово залишити свої домівки й шукати роботу в інших регіонах або країнах [1].

Психологічний стан селянства зазнав значних змін. Постійна присутність небезпеки, фантомні загрози, мінування, обстріли та відсутність безпечного простору

створюють тривалий стрес. Соціологічні опитування показують високу частку симптомів ПТСР, депресивних станів і тривалих тривожних розладів серед мешканців сіл Півдня. Психологічні травми жителів деокупованих сіл пов'язані не лише з пережитими подіями, а й з відчуттям соціальної невизначеності та загрозою повторної окупації. Попри це, одна з найпомітніших рис південного селянства – його життєстійкість. Українські громади демонструють високий рівень адаптивності, заснований на історичному досвіді переживання криз ХХ століття. Це дозволяє припустити, що після завершення війни регіон має потенціал для відновлення, за умови цілеспрямованої державної політики та підтримки міжнародних партнерів [4]; [5].

Отже, селянство Півдня України зазнало глибоких змін у всіх сферах життя: економічній, соціальній, психологічній та культурній. Війна стала чинником, що трансформував як повсякденність, так і систему цінностей громади. Проте саме поєднання традиційних форм господарювання, колективної солідарності та адаптивної поведінки створює передумови для майбутнього відновлення сільських територій. Подальші дослідження потребують більш детального аналізу локальних практик самоорганізації, гендерних змін у сільському господарстві, психологічних аспектів життя громад та еволюції соціальних зв'язків у поствоєнний період.

### Література:

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Ukraine: rural communities need immediate support to plant and produce food amid ongoing war. FAO, 2025. (Електронний ресурс) URL: <https://www.fao.org/newsroom/detail/ukraine--rural-communities-need-immediate-support-to-plant-and-produce-food-amid-ongoing-war/en> (дата звернення: 07.10.2025).
2. Vyshnevskiy V., Shevchuk S., Komorin V., Oleynik Yu., Gleick P. The destruction of the Kakhovka dam and its consequences // Water International. 2023
3. Вплив війни на аграрний сектор України: виклики та роль державного управління у відновленні галузі // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 35 (74), № 5. С. 22–29.
4. Дембіцький С. С. Оцінки соціально-психологічного стану населення України під час війни : стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 4 травня 2022 р. // Вісник Національної академії наук України. 2022. № 6. С. 79–85.
5. Кузікова С. Б., Богданова І. М., Ніколаєнко І. О. Психотравматичний досвід жителів деокупованих територій України: емоційні та поведінкові прояви // Psychological Journal. 2023. Т. 9, № 6. С. 46–58.
6. Теракт на Каховській ГЕС: які наслідки для екології та сільського господарства» // KhersonTV (2023) про затоплення земель, втрату зрошувальних систем, збитки для фермерів. (Електронний ресурс) URL: [https://kherson.tv/terakt-na-kakhovskij-hes-iaki-naslidky-dlia-ekolohii-ta-silskoho-hospodarstva-2/?utm\\_source=chatgpt.com](https://kherson.tv/terakt-na-kakhovskij-hes-iaki-naslidky-dlia-ekolohii-ta-silskoho-hospodarstva-2/?utm_source=chatgpt.com) (дата звернення: 07.10.2025).